

УДК 342.7+342.721  
ББК 66.043 (4 Укр)

Любомир Гураль

## **ПОЛІТИЧНІ ПРАВА ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ**

*У статті проаналізовано суть політичних прав людини і громадянина, види цієї категорії прав людини, а також забезпечення політичних прав людини і громадянина в Україні.*

**Ключові слова:** політичні права людини, види політичних прав людини, покоління прав людини, гарантії забезпечення політичних прав людини і громадянина.

Питання політичних прав на сьогодні постало однією з важливих проблеми як внутрішньої, так і зовнішньої політики України. Євромайдану, Революції гідності, боротьба за державний суверенітет і цілісність держави – все це активізували питання як прав людини загалом, так і політичних прав зокрема. На сьогодні недостатньо дослідженою також залишається проблема визначення змісту та обсягу політичних прав і свобод людини, їх дотримання органами державної влади та висвітлення ролі громадянського суспільства в системі захисту цих прав.

Актуальність статті полягає в тому, що тема політичних прав людини і громадянина є малодосліджена серед науковців-політологів. Також, на сучасному етапі розвитку України, у світлі всіх подій, ця тема є досить ваговою і вартою уваги.

Об'єктом статті є політичні права політичних прав людини і громадянина в сучасній Україні.

Метою статті є аналіз суті політичних прав людини і громадянина, а також, дослідження гарантії забезпечення цих прав в Україні.

Окремі аспекти проблеми знайшли своє відображення в працях сучасних науковців, зокрема: Т. Заворотченко, Е. Регушевського, О. Кушніренка, А. Колодія, І. Ієрусалімової, І. Ієрусалімова, К. Слюсара, В. Маляренка., С. Крижанівського, В. Погорілка, П. Рабиновича, В. Буткевича, С. Федика, І. Бородіан, М. Орзіха, М. Антоновича, Я. Лазур, Ю. Разметаєвої, У. Ільницької та інших.

Одним із принципів сучасної демократії є залучення громадян до процесів державного управління та прийняття політичних рішень. Цей принцип реалізується передусім за допомогою такої категорії як політичні права людини. Саме вони дають людині можливість бути включеним в політичне життя тієї чи іншої держави.

Політичні права та свободи – це можливості людини брати участь у державному та громадському житті, впливати на діяльність різноманітних державних органів, органів місцевого самоврядування, політичних партій та інших об'єднань громадян політичного спрямування. Вони є невід'ємними і невідчужуваними у визначених законом межах і належать кожній особі через її людську природу.

Політичні права людини і громадянина відносять до першого покоління прав людини. Першим поколінням прав і свобод людини традиційно визнаються громадянські і політичні права, завойовані в результаті буржуазних революцій в Європі і Америці, згодом конкретизовані в практиці і законодавстві демократичних держав [9].

Остаточного перше покоління прав людини закріпилося в таких міжнародних документах як Загальна декларація людини, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права та Європейська конвенція з прав людини.

На формування уявлень про перше покоління прав визначальний вплив справила філософія лібералізму. Відмінною особливістю прав першого покоління є те, що всі вони спираються на негативну концепцію волі, в рамках якої свобода розуміється як

відсутність примусу, можливість діяти за власним вибором, не наражаючись на втручання з боку інших.

У сучасному розумінні до політичних прав відносять: а) право брати участь в управлінні державними справами державної влади); б) право брати участь у референдумах; в) право на звернення до органів державної влади і місцевого самоврядування, їх посадових осіб; г) право на петиції, індивідуальні й колективні звернення до державних органів і їх посадових осіб; д) право на свободу об'єднань у політичні партії та громадські організації; е) право на збори, мітинги, демонстрації, пікетування; є) право на участь в управлінні державними справами. Політичними правами також вважають право на плюралізм політичних думок та свободу слова.

Найважливішою формою реалізації цього політичного права є виборче право, що включає право обирати (активне право) та право бути обраним (пасивне право). Більшість демократичних країн відмовились від різних цензів і намагаються максимально гарантувати виборче право. Особиста участь громадян у діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, а також через обраних представників, є втіленням суверенітету народу та формою здійснення народовладдя.

Іншою формою реалізації політичних прав (зокрема права на участь в управлінні державними справами) є право громадян на референдум. Це право забезпечує суверенітет народу та верховенство його влади. Адже референдум – це спосіб всенародним голосуванням впливати на процеси прийняття політичних рішень, вирішувати важливі державні питання. Найбільш повно відображає активність громадян така складова права на референдум як стадія народної ініціативи. Громадяни можуть стати ініціаторами проведення референдумів з будь-якого питання, яке можна вирішити в такий спосіб.

Досить цікавим видом політичного права є право на мирне зібрання. Воно дає громадянам можливість вільно обговорювати різні актуальні питання політичного, економічного, соціального, державного й іншого суспільного розвитку [12]. Поняття «мирне зібрання» охоплює будь-які публічні заходи, що проводяться в публічному місці мирно, без зброї у формі зборів, мітингу демонстрації, пікетування, походу чи в будь-якому іншому поєднанні цих форм, або інших не заборонених законом формах для вираження особистої, громадянської, політичної позиції з будь-яких питань.

Право на звернення забезпечує громадянам можливість відстоювання своїх прав і законних інтересів та відновлення їх у разі порушення, участі в управлінні державними і громадськими справами, впливу на поліпшення роботи органів державної влади і місцевого самоврядування, установ, підприємств, організацій. Звернення громадян є формою безпосередньої артикуляції інтересів людей і знаходять відображення у вигляді юридично оформленої вимоги громадянина або групи громадян до публічної влади.

Особливістю політичних прав і свобод в Україні є те, що їх носіями, виступають лише громадяни України, а не всі особи, які проживають на її території. Але право на об'єднання в неполітичні організації, право скеровувати індивідуальні чи колективні письмові звернення можуть використовуватись іноземцями і особами без громадянства.

Ще однією особливістю цих прав є те, що вони можуть набувати як індивідуального, так і колективного характеру. Іншими словами, політичні права можуть реалізовуватися людиною та громадянином як індивідуально, так і колективно.

Політичні права людини базуються на певних принципах. Вони тотожні до загальних принципів прав людини: 1) універсальність та невід'ємність: права людини є універсальними та невід'ємними. Всі люди світу мають ці права. Людина, якій ці права належать, не може добровільно відмовитися від них. Так само інші люди не можуть позбавити її цих прав; 2) неподільність: права людини є неподільними: громадянського,

культурного, економічного, політичного чи то соціального характеру, вони є невід'ємною частиною гідності кожної людини; 3) взаємозалежність та взаємозв'язок: реалізація одного права часто залежить, цілком або частково, від реалізації інших прав. Наприклад, реалізація права на здоров'я може за певних обставин залежати від реалізації права на освіту чи права на інформацію; 4) рівність та недискримінація: всі індивідууми є рівними серед людей, та рівними за гідністю, притаманній кожній людині; 5) участь та інтеграція: кожна окрема людина та всі люди разом мають право приймати активну, вільну та цілеспрямовану участь в громадянському, економічному, соціальному, культурному та політичному розвитку, в якому можуть бути реалізовані права людини та основні свободи, робити свій внесок в цей розвиток та отримувати з нього користь [15, с. 174-180].

Політичні права у різних формах та обсязі декларуються практично в Конституціях усіх держав світу. Зокрема, стаття 38 Конституції України декларує: «Громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування»; стаття 39 – «Громадяни мають право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування»; статті 36-37 – «Громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей». А у статті 40 зазначено: «Усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк» [8].

Визначені в Конституції України політичні права і свободи відповідають загальновизнаним міжнародним нормам, які закріплені у Міжнародному пакті про громадянські і політичні права (1966 р.), у Європейській конвенції про захист прав і основних свобод людини (1950 р.), у Загальній декларації прав людини (1948р.) та інших міжнародно-правових актах.

Щодо забезпечення політичних прав і свобод людини, то його слід розглядати з точки зору їх гарантії. Вони є специфічним правовим засобом забезпечення, реалізації, охорони та захисту прав людини і громадянина.

Механізм забезпечення прав людини - система заходів по створенню умов здійснення основних прав і свобод людини. Його завданням є охорона, захист, відновлення порушених прав, а також формування загальної і правової культури населення [7, с. 49].

Гарантії прав і свобод у теорії конституційного права розглядають по-різному, а саме як: а) один із основних принципів конституційноправового статусу особи чи елемент правового статусу людини; б) систему норм, принципів, умов і вимог, що забезпечують у своїй сукупності здійснення конституційних прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина в) обов'язки держави захищати людину, створювати правові, соціальні та культурні умови для реалізації її прав і свобод, а також діяльність міжнародних і державних організацій із захисту прав людини г) умови та засоби, що створює держава громадянам для здійснення ними своїх основних прав; д) систему умов, способів та засобів, що забезпечують всім і кожному рівні правові можливості для виявлення, придбання та реалізації своїх прав і свобод; е) сукупність об'єктивних і суб'єктивних чинників, спрямованих на практичну реалізацію прав і

свобод, на усунення можливих перешкод для їх повного або неналежного здійснення; є) явища, що сприяють здійсненню прав і свобод людини, забезпечують їх охорону та захист; ж) цілісну систему юридичносоціальних заходів різної функціональної спрямованості, якій притаманне переведення в практику соціальних відносин нормативних установок законодавця; з) суть вираження соціальної відповідальності держави, обов'язків її органів і посадових осіб створювати всі необхідні умови для реалізації громадянами своїх прав і свобод та надання особі надійного інструментарію їх охорони та захисту; і) створення таких правових інститутів, які юридичними засобами забезпечували б можливість реалізації прав і виконання обов'язків, а також закріплювали б і охороняли права громадян від порушень з боку окремих посадових осіб, державних органів і громадян [3].

У сучасній політичній науці виокремлюють нормативно-правові та інституційно-організаційні гарантії забезпечення прав і свобод людини і громадянина в демократичній державі [6, с. 39].

Нормативно-правові гарантії забезпечення прав і свобод громадян – це сукупність конституційних національних і міжнародних правових норм, що визначають обсяг прав, свобод, обов'язків громадян, а також засоби, що встановлено для їх реалізації й охорони від порушень. В Україні, нормативно-правові гарантії політичних прав і свобод людини й громадянина є сукупністю конституційних національних і міжнародних норм.

Серед усієї цієї сукупності, на нашу думку, слід виділити наступні нормативно-правові документи: Загальну декларацію прав людини, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, Концепцію про захист прав людини і основоположних свобод, Конституцію України, закони про вибори, Закони «Про всеукраїнський референдум», «Про громадські об'єднання», «Про політичні партії в Україні», «Про доступ до інформації», Національну стратегію у сфері прав людини.

Інституційно-організаційні гарантії забезпечення прав і свобод громадян – це суспільно-політичні інституції, на які покладаються відповідні функції і повноваження з організації і здійснення юридичного забезпечення реалізації, охорони і захисту прав і свобод людини й громадянина. Забезпеченні прав і свобод людини і громадянина у цьому аспекті належить Президенту України, Уповноваженому Верховної Ради з прав людини, Комітету Верховної Ради України з питань правової політики, правоохоронні, правозахисні органи, органи правосуддя. Важливу правозахисну функцію відіграють громадські правозахисні організації, громадські формування з охорони громадського порядку і державного кордону, правозахисні рухи.

Одне з провідних місць в системі органів державної влади щодо гарантування прав і свобод людини в цілому і конституційних політичних прав зокрема посідає Верховна Рада України. Слід відзначити, що будь-який закон, прийнятий Верховною Радою України, сприяє захисту прав і свобод людини та громадянина шляхом зменшення кількості прогалин у законодавстві щодо діяльності певного органу державної влади, підприємства чи установи, іншої державної організації, особи, групи осіб та інших можливих суб'єктів правової держави і громадянського суспільства. Наступним напрямом діяльності Верховної Ради України при гарантуванні прав і свобод людини та громадянина (включаючи політичні права) є функція парламентського контролю, яка здійснюється через Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Гарантом прав і свобод людини та громадянина (включаючи політичні) визнається Президент України (ст. 102 Конституції України).

Саме Президент України, як глава української держави, що виступає від її імені, гарантує додержання конституційних прав і свобод людини та громадянина в Україні

[13]. Забезпечуючи їх, він створює умови для їх реалізації, охороняє, захищає та поновлює конституційні права і свободи. Створювати умови, гарантуючи політичні права і свободи, Президент України може шляхом реалізації нормотворчої, виконавчої, установчої, контролюючої, координаційної, виховної, міжнародної функцій.

Забезпечення конституційних політичних прав людини та громадянина покладається на органи виконавчої влади. Вищим органом в цій системі є Кабінет Міністрів України. Він зобов'язаний вживати заходів щодо забезпечення прав і свобод людини та громадянина. Як вищий колегіальний орган, він покликаний забезпечувати політичні права людини як безпосередньо, так і через центральні та місцеві органи виконавчої влади, спрямовувати і контролювати їхню діяльність у цьому напрямку.

Також варто відзначити юридичні гарантії політичних прав. У чинній Конституції України гарантіями реалізації політичних прав людини (як і інших прав) є такі положення: а) неможливість зміни Конституції України, якщо зміни передбачають скасування чи обмеження прав та свобод людини і громадянина; б) покладення на державу обов'язку дотримуватися і захищати права та свободи людини і громадянина; в) визнання прямої дії норм Конституції України, в тому числі тих, які закріплюють права та свободи людини і громадянина в Україні; г) встановлення в нормах Конституції України та поточного законодавства юридичної відповідальності громадян, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та посадових осіб за порушення прав і свобод людини і громадянина в Україні; д) конституційне визнання права кожного захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань всіма засобами, не забороненими законом та інші [2].

Ефективність цієї системи залежить від різних чинників, але основним серед них є наявність визначених елементів у системі функціонування державної та публічної влади на місцях, що опосередковується через місцеве самоврядування.

До них відносять: а) наявність Конституції України, дія якої не може бути припинено довільно; б) визнання державної влади похідною від влади народу і Основного Закону; в) закріплення на конституційному рівні основних прав і свобод людини й громадянина (тому числі політичних) та засобів і умов їх здійснення; г) наявність незалежної судової влади; д) можливість захисту своїх прав в Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та у міжнародних правозахисних організаціях [5, с. 39].

Отже, завдяки політичним правам особа має можливість бути залучена до політичного життя своєї країни. Ця залученість може набувати різноманітних форм: від права голосувати на виборах до права на участь у мирних мітингах.

Забезпечення цієї категорії прав людини розглядається крізь призму гарантій цих прав. Гарантії бувають нормативно-правові та інституційно-організаційні. Найважливішим документом, який декларує політичні права для Українців є Конституція України. Основний закон нашої держави в аспекті політичних прав людини відповідає загальновизнаним міжнародним нормам. Інституційно-організаційні гарантії забезпечуються Президентом України Уповноваженим Верховної Ради з прав людини, а також громадськими правозахисними організаціями і іншими.

1. Антонович М. М. Еволюція поняття прав людини та проблема їх класифікації / Мирослава Михайлівна Антонович // Право України. – 2005. – №12. – С. 16–21.

2. Богачова Л. Л. Юридичні гарантії прав і свобод людини і громадянина в європейському та національному праві / Л. Л. Богачова // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – 2011. – Вип. 22. – С. 56–57

3. Букач В. Інституційні гарантії конституційних політичних прав і свобод людини та громадянина в Україні [Електронний ресурс] / Володимир Букач // Юридичний Журнал. – 2012. - №9. - Режим доступу: <http://www.justian.com.ua/article.php?id=3874>.

4. Громадянське суспільство і права людини: матеріали міжнар. наук.-практ. Семінару (м. Харків, 9 груд. 2010 року) / [ред.кол.: Ю. П. Битяк, І. В. Яковюк, Г. В. Чапала]. – Х.: НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування, 2010. – 251 с.
5. Заворотченко Т. М. Конституційно-правові гарантії прав і свобод людини й громадянина в Україні / Т. М. Заворотченко – Д.: Вид-во Дніпропетр. нац. ун-ту, 2007. – 256 с.
6. Ільницька У. В. Політичні права і свободи громадян: нормативно-правове забезпечення та механізми реалізації у демократичних державах / У. В. Ільницька // Наукові праці – 2012. – Вип. 185. – С. 37-41
7. Ковінько Д. В. Поняття та зміст конституційного забезпечення прав людини і громадянина в Україні / Д. В. Ковінько // Юридичний вісник. – 2011. – №2. – С. 47–51.
8. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року із змінами і доповненнями згідно із Законом України «Про внесення змін до Конституції України» №2222-IV. – Харків. – ФОП Співак Т. К., 2009. – 48 с.
9. Лазур Я. В. Щодо класифікації прав і свобод людини / Я. В. Лазур // Форум права. – 2011. – №1. – С. 565–569.
10. Малинова О. Ю. Три покоління прав человека / О. Ю. Малинова // Пчела. – 2003. – № 43.
11. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: ООН; Пакт, міжнародний документ від 16.12.1966 [Електронний ресурс] // Офіційний портал Верховної ради України. – Режим доступу: [http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995\\_043](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_043).
12. Мухамедова Е. Право на мирні зібрання як особисте немайнове право фізичних осіб у цивільному праві / Ельміра Мухамедова // Цивільне право. – 2009 – №11. – С. 51-55
13. Про Засади державної політики України в галузі прав людини: Постанова Верховної Ради України від 17 червня 1999 року // Відомості Верховної ради. – 1999. – №35. – С. 303.
14. Танчак А. Я. Політичні права людини: поняття і зміст / А. Я. Танчак. // Актуальні проблеми держави і права. – 2005. - № 4. – С. 248-254.
15. Філософія прав людини / За редакцією Ш. Госепата та Г. Ломанн – Ніка-Центр, 2012. – 320 с.

*The article analyzes nature the political Human Rights, types of human rights, and to ensure political and civil rights in Ukraine.*

**Key words:** *political rights, types of political rights, the generation of human rights, guarantees political rights of human and citizen.*

*В статті проаналізовано суть політичних прав человека и гражданина, виды этой категории прав человека, а также обеспечение политических прав человека и гражданина в Украине.*

**Ключевые слова:** *политические права человека, виды политических прав человека, поколения прав человека, гарантии обеспечения политических прав человека и гражданина.*

**УДК324:329.8**  
**ББК66.2(4Укр)**

**Олег Лецишин**

## **ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНА ТЕМАТИКА В ПАРЛАМЕНТСЬКІЙ ПЕРЕДВИБОРЧІЙ КАМΠΑНІЇ 2014 Р.**

*В науковому повідомленні здійснений аналіз окремих передвиборчих програм політичних партій, які взяли участь у позачергових парламентських виборах 2014 р. Зокрема виділена та проаналізована зовнішньополітична тематика, дана оцінка євроінтеграційним гаслам основних політичних гравців.*

**Ключові слова:** *вибори, імітація активності, партія, політична система, фейк.*

В результаті перемоги Революції гідності, однією з передумов якої стала відмова тодішньої влади підписати Угоду про асоціацію між Україною та ЄС на Самміті

1. Букач В. Інституційні гарантії конституційних політичних прав і свобод людини та громадянина в Україні [Електронний ресурс] / Володимир Букач // Юридичний Журнал. – 2012. - №9. - Режим доступу: <http://www.justian.com.ua/article.php?id=3874>.
2. Громадянське суспільство і права людини: матеріали міжнар. наук.-практ. Семінару (м. Харків, 9 груд. 2010 року) / [ред.кол.: Ю. П. Битяк, І. В. Яковюк, Г. В. Чапала]. – Х.: НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування, 2010. – 251 с.
3. Заворотченко Т. М. Конституційно-правові гарантії прав і свобод людини й громадянина в Україні / Т. М. Заворотченко – Д. : Вид-во Дніпропетр.нац. ун-ту, 2007. – 256 с.
4. Ільницька У. В. Політичні права і свободи громадян: нормативно-правове забезпечення та механізми реалізації у демократичних державах / У. В. Ільницька // Наукові праці – 2012. – Вип.185. – С. 37-41
5. Ковінько Д. В. Поняття та зміст конституційного забезпечення прав людини і громадянина в Україні / Д. В. Ковінько // Юридичний вісник. – 2011. – №2. – С. 47–51.
6. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року із змінами і доповненнями згідно із Законом України «Про внесення змін до Конституції України» №2222-IV. – Харків. – ФОП Співак Т. К., 2009. – 48 с.
7. Лазур Я. В. Щодо класифікації прав і свобод людини / Я. В. Лазур // Форум права. – 2011. – №1. – С. 565–569.
8. Малинова О. Ю. Три покоління прав человека / О. Ю. Малинова // Пчела. – 2003. – № 43.
9. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: ООН; Пакт, міжнародний документ від 16.12.1966 [Електронний ресурс] // Офіційний портал Верховної ради України. – Режим доступу: [http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995\\_043](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_043).
10. Мухамедова Е. Право на мирні зібрання як особисте немайнове право фізичних осіб у цивільному праві / Ельміра Мухамедова // Цивільне право. – 2009 – №11. – С. 51-55
11. Про Засади державної політики України в галузі прав людини: Постанова Верховної Ради України від 17 червня 1999 року // Відомості Верховної ради. – 1999. – №35. – С. 303.
12. Танчак А. Я. Політичні права людини: поняття і зміст / А. Я. Танчак. // Актуальні проблеми держави і права. – 2005. - № 4. – С. 248-254.
13. Філософія прав людини / За редакцією Ш. Госепата та Г. Ломанн – Ніка-Центр, 2012. – 320 с.

*The article analyzes nature the political Human Rights, types of human rights, and to ensure political and civil rights in Ukraine.*

**Key words:** *political rights, types of political rights, the generation of human rights, guarantees political rights of human and citizen.*

*В статтє проанализировано суть политических прав человека и гражданина, виды этой категории прав человека, а также обеспечение политических прав человека и гражданина в Украине.*

**Ключевые слова:** *политические права человека, виды политических прав человека, поколения прав человека, гарантии обеспечения политических прав человека и гражданина.*

**УДК324:329.8**  
**ББК66.2(4Укр)**

**Олег Лецишин**

## **ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНА ТЕМАТИКА В ПАРЛАМЕНТСЬКІЙ ПЕРЕДВИБОРЧІЙ КАМПАНІЇ 2014 Р.**

*В науковому повідомленні здійснений аналіз окремих передвиборчих програм політичних партій, які взяли участь у позачергових парламентських виборах 2014 р. Зокрема виділена та проаналізована зовнішньополітична тематика, дана оцінка євроінтеграційним гаслам основних політичних гравців.*

**Ключові слова:** *вибори, імітація активності, партія, політична система, фейк.*

В результаті перемоги Революції гідності, однією з передумов якої стала відмова тодішньої влади підписати Угоду про асоціацію між Україною та ЄС на Самміті